

MILLIY MAROSIMLARNING IJTIMOIIY-MADANIY MOHIYATI

Muallif: Mamatqulova Nilufar Xusanovna

Tashkilot: Toshkent davlat tibbiyot universiteti Termiz filiali

Yoʻnalish: Ijtimoiy-gumanitar fanlar

Annotatsiya

Mazkur maqolada milliy marosimlarning ijtimoiy-madaniy mohiyati, jamiyat hayotidagi funksiyalari, tarkibiy tuzilishi va zamonaviy transformatsiyasi tahlil qilinadi. Milliy marosimlarning tarixiy xotirani saqlash, milliy oʻzlikni anglash, madaniy merosning avlodlar oʻrtasida uzatilishi hamda ijtimoiy hamjihatlikni mustahkamlashdagi oʻrni ochib beriladi. Shuningdek, globallashuv, urbanizatsiya, iqtisodiy munosabatlar va raqamli texnologiyalarning marosimlar shakli hamda mazmuniga taʼsiri yoritiladi. Tadqiqotda tarixiy-qiyosiy, tizimli tahlil va madaniy talqin usullaridan foydalanilib, milliy marosimlarning barqaror qadriyatlar bilan oʻzgaruvchan tashkiliy shakllar uygʻunligida rivojlanishi asoslanadi. Yakunda milliy marosimlarni zamonaviy sharoitda asrab-avaylash va ularning maʼnaviy mazmunini saqlashga doir xulosalar ilgari suriladi.

Kalit soʻzlar: milliy marosim, urf-odat, anʼana, milliy oʻzlik, madaniy meros, ijtimoiy hamjihatlik, tarixiy xotira, globallashuv, raqamlashtirish, transformatsiya.

Kirish

Milliy marosimlar xalqning tarixiy taraqqiyoti, maʼnaviy qadriyatlari, ijtimoiy munosabatlari va turmush tarzini oʻzida mujassam etuvchi muhim ijtimoiy-madaniy hodisalardan biridir. Ular muayyan millatning tarixiy tajribasi, dunyoqarashi va jamoaviy xotirasini ifodalash bilan birga, avlodlar oʻrtasidagi maʼnaviy aloqalarni mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu sababli milliy marosimlarni oʻrganish faqat etnografik yoki folklorshunoslik masalasi boʻlib qolmay, balki falsafa, sotsiologiya, madaniyatshunoslik va antropologiya fanlari uchun ham muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi.

Oʻzbek xalqining Navroʻz bayrami, nikoh marosimlari, beshik toʻyi, sunnat toʻyi, mavsumiy udumlari hamda motam bilan bogʻliq marosimlari xalqning tarixiy xotirasi va maʼnaviy hayotini namoyon etuvchi madaniy shakllardir. Ushbu marosimlarda oila muqaddasligi, kattalarga hurmat, mehmondoʻstlik, mehr-oqibat, oʻzaro yordam va jamoaviy birdamlik kabi qadriyatlar ifodalanadi. Biroq marosimlar jamiyat taraqqiyotidan tashqarida mavjud

bo'lmaydi: ularning shakli, ishtirokchilari, tashkil etilish tartibi va ramziy vositalari muayyan tarixiy sharoitlarga qarab o'zgaradi.

Bugungi globallashtirish sharoitida an'anaviy qadriyatlarni saqlash bilan zamonaviy ijtimoiy ehtiyojlarga moslashish o'rtasidagi munosabat alohida dolzarblik kasb etmoqda. Bir tomondan, raqamli texnologiyalar marosimlarni tashkil etish va ular haqidagi ma'lumotlarni tarqatish imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Ikkinchi tomondan, iqtisodiy tabaqalanish, iste'molchilik qarashlari va ommaviy madaniyat ayrim marosimlarning mazmuni hamda tashqi ko'rinishiga ta'sir ko'rsatmoqda.

Tadqiqotning maqsadi milliy marosimlarning ijtimoiy-madaniy mohiyatini ochib berish, ularning tarkibiy elementlari va jamiyatdagi funksiyalarini aniqlash hamda zamonaviy transformatsiya jarayonlarining asosiy yo'nalishlarini nazariy jihatdan tahlil qilishdan iborat.

Tadqiqotning vazifalari milliy marosimlarning ijtimoiy tabiatini izohlash, barqaror va o'zgaruvchan jihatlarini farqlash, zamonaviy o'zgarishlarning omillarini aniqlash hamda milliy merosni muhofaza qilishga doir takliflarni shakllantirishni qamrab oladi.

1. Tadqiqot metodologiyasi

Maqolada milliy marosimlar o'zaro bog'langan tarkibiy qismlardan tashkil topuvchi ijtimoiy-madaniy tizim sifatida ko'rib chiqiladi. Tadqiqot nazariy-tahliliy xarakterga ega bo'lib, uning metodologik asosini tarixiy-qiyosiy, tizimli, funksional va madaniy-talqiniy yondashuvlar tashkil etadi.

Tarixiy-qiyosiy yondashuv marosimlarning tarixiy ildizlari va zamonaviy shakllari o'rtasidagi munosabatlarni tushunishga xizmat qiladi. Tizimli tahlil marosimning g'oyaviy mazmuni, ishtirokchilari, ramzlari, amallari, vaqt va makon kabi elementlarini o'zaro aloqador holda o'rganish imkonini beradi. Funksional yondashuv esa marosimlarning ijtimoiy birdamlikni mustahkamlash, qadriyatlarni uzatish va shaxsni ijtimoiylashtirishdagi ahamiyatini aniqlashga yordam beradi.

Nazariy asos sifatida Arnold van Gennepingning hayotiy o'tish marosimlari haqidagi qarashlari, Victor Turnerning marosim va ijtimoiy munosabatlarga doir tadqiqotlari hamda Catherine Bellning marosim amaliyotini tahlil qilishga bag'ishlangan ishlari hisobga olindi [1; 2; 3]. UNESCOning 2003-yilgi Nomoddiy madaniy merosni muhofaza qilish

to'g'risidagi konvensiyasi esa marosimlarni tirik madaniy meros va avlodlar o'rtasidagi davomiylik nuqtayi nazaridan ko'rib chiqish uchun me'yoriy asos vazifasini bajaradi [4].

Tadqiqot doirasida alohida empirik so'rov yoki statistik kuzatuv o'tkazilmagan. Shu bois maqoladagi xulosalar nazariy manbalar va milliy marosimlarning umumiy ijtimoiy-madaniy xususiyatlari tahliliga asoslanadi.

2. Milliy marosimlarning ijtimoiy-madaniy mohiyati

Milliy marosimlar muayyan xalqning tarixiy tajribasi, qadriyatlari va ijtimoiy munosabatlari asosida shakllangan ramziy amallar hamda jamoaviy faoliyat shakllaridir. Ularning mazmuni xalqning o'zini qanday anglashida, o'tmishini qanday eslashida va ijtimoiy munosabatlarini qanday tartibga solishida namoyon bo'ladi.

Milliy marosimlarning muhim xususiyati shundaki, ular ma'naviy qadriyatlarni faqat og'zaki bayon qilish bilan cheklanmaydi, balki ularni amaliy faoliyat orqali namoyon etadi. Masalan, nikoh marosimlarida oila qurish, o'zaro hurmat va mas'uliyat g'oyalari, Navro'z bayramida esa yangilanish, ezgu niyat, saxovat va hamjihatlik kabi tushunchalar turli ramziy amallar orqali ifodalanishi mumkin.

Marosimlarning ijtimoiy ahamiyati, avvalo, insonlar o'rtasidagi aloqalarni mustahkamlashida ko'rinadi. To'y va bayramlarda qarindoshlar, qo'ni-qo'shnilar, do'stlar hamda mahalla vakillarining ishtirok etishi jamoaviy munosabatlarni faollashtiradi. Bunday tadbirlar insonlarga o'zaro yordam ko'rsatish, quvonch va tashvishlarni baham ko'rish, ijtimoiy birdamlikni his etish imkonini beradi.

Arnold van Gennep marosimlarni inson hayotidagi muhim o'tish bosqichlari bilan bog'liq holda tahlil qilgan. Uning yondashuvida ajralish, oraliq bosqich va yangi maqomga qo'shilish kabi jarayonlar muhim o'rin tutadi [1]. Mazkur nazariy qarashni nikoh kabi marosimlarni tahlil qilishda qo'llash mumkin: insonning avvalgi ijtimoiy maqomidan yangi maqomga o'tishi jamoa tomonidan ramziy ravishda e'tirof etiladi.

Biroq milliy marosimlarning vazifasi faqat hayotiy o'tishlarni belgilash bilan cheklanmaydi. Ular jamoaviy xotirani mustahkamlash, avlodlar tajribasini uzatish va madaniy mansublikni ifodalash vazifalarini ham bajaradi. Shu jihatdan marosimlar milliy o'zlikni anglashning amaliy shakllaridan biri sifatida namoyon bo'ladi.

Milliy marosimlarning yana bir muhim xususiyati ularning muayyan vaqt va makon bilan bog'liqligidir. Mavsumiy bayramlar tabiatdagi o'zgarishlar bilan, oilaviy marosimlar esa inson hayotidagi muhim voqealar bilan bog'lanishi mumkin. Marosimning qayerda, qachon va qanday sharoitda o'tkazilishi uning mazmuni hamda ishtirokchilar tomonidan qabul qilinishiga ta'sir ko'rsatadi.

3. Milliy marosimlarning tarkibiy tuzilishi va asosiy funksiyalari

Milliy marosimlarni yaxlit tizim sifatida tushunish uchun uning tarkibiy elementlarini o'zaro bog'liqlikda o'rganish zarur. Bunday elementlarga g'oyaviy mazmun, ishtirokchilar, marosimiy harakatlar, ramzlar, xalq og'zaki ijodi namunalari, vaqt va makonga mos vositalar kiradi.

Birinchi element — **g'oyaviy-ma'naviy mazmun**. U marosimning maqsadi, qadriyatlar yo'nalishi va ijtimoiy ma'nosini belgilaydi. Agar marosimda oila, hurmat, mehr-oqibat yoki birdamlik g'oyalari yetakchi bo'lsa, ushbu mazmun uning boshqa elementlarida ham aks etadi.

Ikkinchi element — **marosim ishtirokchilari**. Marosimning tashkilotchilari, oila a'zolari, qarindoshlar, mahalla vakillari va boshqa qatnashchilar turli vazifalarni bajaradilar. Ularning ishtiroki marosimning ijtimoiy doirasini va jamoaviy xususiyatini belgilaydi.

Uchinchi element — **marosimiy harakatlar va amallar**. Fotiha berish, duo qilish, tabriklash, sovg'a ulashish, dasturxon atrofida jamlanish kabi amallar muayyan marosimning mazmunini ifodalashi mumkin. Ushbu amallarning ma'nosi tarixiy va hududiy sharoitga qarab farqlanishi ehtimoli mavjud.

To'rtinchi element — **ramzlar va timsollar**. Milliy liboslar, an'anaviy buyumlar, bezaklar va boshqa ramziy vositalar xalqning madaniy tajribasi bilan bog'liq ma'nolarni ifodalaydi. Ularning talqini har doim bir xil bo'lmasligi mumkin; shu sababli ramzlarni muayyan hudud, davr va marosim kontekstida o'rganish muhimdir.

Beshinchi element — **xalq og'zaki ijodi namunalari**. Duo, olqish, yaxshi tilak, maqol va qo'shiqlar marosimning ma'naviy mazmunini boyitadi. Ular xalqning axloqiy qarashlari va tarixiy tajribasini ifodalash bilan birga, og'zaki an'analarning avlodlar o'rtasida davom etishiga xizmat qiladi.

Oltinchi element — **vaqt, makon va tashkiliy vositalar**. Marosimning o‘tkazilish joyi, vaqti, dasturxoni, musiqiy vositalari va tashkiliy shakllari uning umumiy ko‘rinishini belgilaydi. Zamonaviy sharoitda ushbu elementlar texnologik yangiliklar ta’sirida o‘zgarishi mumkin.

Mazkur elementlar o‘zaro uzviy aloqador bo‘lib, marosimning yaxlitligini ta’minlaydi. Masalan, marosimning tashkiliy shakli o‘zgarganida ishtirokchilar tarkibi, vaqt taqsimoti va ramziy vositalar ham o‘zgarishi mumkin. Biroq bunday o‘zgarishlar marosimning ma’naviy maqsadi butunlay yo‘qolishini anglatmaydi.

Milliy marosimlarning asosiy ijtimoiy funksiyalarini quyidagicha umumlashtirish mumkin:

- **integrativ funksiya** — insonlar o‘rtasidagi aloqalarni mustahkamlash va jamoaviy birdamlikni rivojlantirish;
- **tarbiyaviy funksiya** — axloqiy me’yorlar va ijtimoiy mas’uliyatni avlodlarga yetkazish;
- **identifikatsion funksiya** — milliy va mahalliy madaniy mansublikni anglashga ko‘maklashish;
- **kommunikativ funksiya** — avlodlar va ijtimoiy guruhlar o‘rtasida tajriba almashinuvini ta’minlash;
- **xotira funksiyasi** — tarixiy tajriba, urf-odatlar va ramziy ma’nolarni saqlash.

Ushbu funksiyalar o‘zaro bog‘liq bo‘lib, ularning namoyon bo‘lish darajasi marosimning turi va ijtimoiy sharoitiga qarab farqlanishi mumkin.

4. Milliy marosimlarning barqaror va o‘zgaruvchan jihatleri

Milliy marosimlar tarixiy davomiylik va ijtimoiy yangilanishning o‘zaro ta’siri natijasida rivojlanadi. Ularning barqaror jihatleri xalqning uzoq davr mobaynida shakllangan ma’naviy qadriyatlari, jamoaviy xotirasi va madaniy o‘ziga xosligini ifodalaydi. O‘zgaruvchan jihatleri esa marosimlarni tashkil etish usullari, tashqi ko‘rinishi, ishtirokchilar tarkibi va foydalaniladigan vositalarda namoyon bo‘ladi.

O‘zbek xalqining oilaviy marosimlarida kattalarga hurmat, mehmondo‘stlik, qarindoshlik aloqalarini qadrlash va o‘zaro yordam kabi tamoyillar muhim o‘rin tutadi. Ushbu qadriyatlar turli davrlarda turlicha ifodalangan bo‘lsa-da, ularning ma’naviy ahamiyati saqlanib qolishi

mumkin. Demak, madaniy barqarorlikni tashqi shakllarning mutlaq o'zgarimasligi bilan tenglashtirish to'g'ri emas.

Marosimlarning o'zgaruvchan jihatlari esa ijtimoiy-iqtisodiy sharoit, urbanizatsiya, mehnat migratsiyasi, oilaviy munosabatlar va texnologik taraqqiyot bilan bog'liq. Masalan, marosimlarning maxsus tadbir maskanlarida o'tkazilishi, taklifnomalarning elektron shaklga o'tishi, foto va videotasvir xizmatlaridan foydalanish tashkiliy shakllardagi yangilanishlarni ko'rsatadi.

Victor Turner marosimlarni ijtimoiy munosabatlar va ramziy jarayonlar bilan bog'liq holda o'rgangan. Uning tadqiqotlari marosimlarni shunchaki takrorlanadigan amallar yig'indisi sifatida emas, balki jamoaviy tajriba va ijtimoiy munosabatlarni anglash vositasi sifatida tahlil qilish imkonini beradi [2]. Bu yondashuv milliy marosimlarning zamonaviy shakllarini baholashda ham ahamiyatlidir: tashqi ko'rinishdagi yangilanishlar ortida ijtimoiy birdamlik yoki madaniy mansublikni ifodalashga bo'lgan ehtiyoj saqlanib qolishi mumkin.

Catherine Bell marosim amaliyotini o'rganishda uning tarixiy, ijtimoiy va madaniy kontekstini hisobga olish zarurligini ta'kidlovchi nazariy yo'nalishni rivojlantirgan [3]. Ushbu qarashdan kelib chiqib, milliy marosimlardagi o'zgarishlarni faqat an'anadan chekinish sifatida baholash biryoqlama yondashuv bo'ladi. Ayrim yangiliklar marosimning jamiyat hayotidagi vazifalarini saqlagan holda uning zamonaviy shaklda davom etishiga imkon beradi.

Shu bilan birga, marosimlarning o'zgarishi har doim ham ijobiy natija bermaydi. Ayrim holatlarda tashqi dabdaba, ortiqcha sarf-xarajat va ijtimoiy taqqoslash marosimning ma'naviy mazmunidan ustun kelishi mumkin. Bunday vaziyatda marosim jamoaviy birdamlik vositasi bo'lish o'rniga, oilalar uchun iqtisodiy bosim manbaiga aylanish xavfini tug'diradi.

Shunday qilib, milliy marosimlarning barqarorligi ularning tarixiy-ma'naviy negizlari bilan, o'zgaruvchanligi esa ijtimoiy hayotga moslashish imkoniyati bilan belgilanadi. Ushbu ikki jihatning muvozanati marosimlarning kelajak avlodlar hayotida davom etishi uchun muhim shart hisoblanadi.

5. Zamonaviy transformatsiyaning asosiy omillari

Zamonaviy transformatsiya milliy marosimlarning mazmuni, shakli va tashkil etilish tartibida ijtimoiy sharoitlar ta'sirida yuz beradigan o'zgarishlarni anglatadi. Ushbu jarayonni bir nechta omillar orqali tahlil qilish mumkin.

Birinchi omil — **iqtisodiy munosabatlarning o'zgarishi**. Oilalarning daromadi, moddiy imkoniyatlari va iste'molga doir qarashlari marosimlarning ko'lami hamda tashkil etilish usuliga ta'sir ko'rsatadi. Ayrim oilalar marosimlarni ixcham shaklda o'tkazishni ma'qul ko'rsa, boshqalari kengroq tantanalarni afzal bilishi mumkin. Shu sababli marosimlarning tashqi ko'rinishidagi farqlarni faqat milliy qadriyatlarga munosabat bilan izohlash yetarli emas; iqtisodiy imkoniyatlar va ijtimoiy sharoit ham hisobga olinishi kerak.

Ikkinchi omil — **urbanizatsiya va turmush tarzining o'zgarishi**. Shaharlashuv, mehnat jadvalining o'zgarishi va oilalarning yashash sharoitlari marosimlarni tashkil etish vaqti, joyi hamda ishtirokchilar tarkibiga ta'sir ko'rsatadi. Ayrim marosimlar maxsus xizmat ko'rsatish maskanlariga ko'chishi, boshqalari esa ixcham oilaviy tadbir shaklida davom etishi mumkin.

Uchinchi omil — **raqamli texnologiyalar**. Elektron taklifnomalar, raqamli foto va videoxizmatlar, onlayn muloqot vositalari marosimlarni tashkil etish va ular haqidagi ma'lumotlarni tarqatish imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Uzoqda yashayotgan qarindoshlar marosimda masofadan turib qatnashishi mumkin. Shu bilan birga, marosim tasvirlarining ijtimoiy tarmoqlarda tarqalishi uning ommaviy namoyish xususiyatini kuchaytirishi mumkin.

To'rtinchi omil — **globallashuv va madaniy aloqalar**. Turli madaniyatlar o'rtasidagi muloqot marosimlarga yangi bezaklar, musiqiy shakllar, xizmat turlari va tashkiliy usullarning kirib kelishiga zamin yaratadi. Bunday yangiliklar milliy an'analar bilan uyg'unlashishi ham, ayrim hollarda ularning o'ziga xosligini zaiflashtirishi ham mumkin. Natija yangilikning o'zidan ko'ra, uning mahalliy madaniy kontekstda qanday qabul qilinishiga bog'liq.

Beshinchi omil — **avlodlar va ijtimoiy guruhlar o'rtasidagi qarashlar farqi**. Yosh avlodning vaqt, xarajat, shaxsiy tanlov va ommaviy namoyishga doir qarashlari ayrim marosimlarning shaklini o'zgartirishi mumkin. Bunda an'analarni saqlashga intilish va zamonaviy talablarni hisobga olish o'rtasida muvozanat topish muhimdir.

UNESCOning Nomoddiy madaniy merosni muhofaza qilish to'g'risidagi 2003-yilgi konvensiyasi madaniy merosni avloddan avlodga o'tuvchi va jamoalar tomonidan o'z muhitiga mos ravishda qayta yaratiladigan hodisa sifatida talqin qilish uchun muhim xalqaro asos beradi [4]. Ushbu yondashuv milliy marosimlarni faqat o'tmishdan qolgan o'zgarishlar shakllari sifatida emas, balki davomiylik va yangilanish birligida mavjud bo'lgan tirik madaniy amaliyot sifatida tushunishga imkon beradi.

6. Mualliflik tahlili va ilmiy yangilik

Maqolaning mualliflik yondashuvi milliy marosimlar transformatsiyasini faqat an'anaviy shakllarning o'zgarishi bilan cheklamasdan, ularning ma'naviy mazmuni, ijtimoiy funksiyalari va tashkiliy vositalari o'rtasidagi munosabat orqali tahlil qilishdan iborat.

Ushbu yondashuvga ko'ra, milliy marosimlardagi o'zgarishlarni uchta o'zaro bog'liq darajada ko'rib chiqish mumkin.

Birinchi daraja — qadriyatlar va ma'nolar. Bu daraja marosimning asosiy g'oyaviy mazmuni, tarixiy xotira va madaniy mansublik bilan bog'liq. Oila, hurmat, mehr-oqibat, hamjihatlik kabi qadriyatlarning saqlanishi marosimning ma'naviy davomiyligini belgilovchi muhim mezonidir.

Ikkinchi daraja — ijtimoiy munosabatlar. Bu darajada marosim ishtirokchilari, ularning vazifalari, jamoaviy aloqalar va o'zaro yordam shakllari tahlil qilinadi. Oilaviy tarkib, mahalla munosabatlari va turmush tarzidagi o'zgarishlar marosimning ijtimoiy tashkil topishiga ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Uchinchi daraja — tashkiliy va texnologik shakllar. Marosimning o'tkazilish joyi, vaqti, ko'lami, foydalaniladigan buyumlar va raqamli vositalar ushbu darajaga kiradi. Ular nisbatan tez o'zgarishi mumkin, biroq bunday o'zgarishlarning marosim ma'nosiga ta'siri alohida baholanishi lozim.

Mazkur uch darajali tahlil marosimdagi yangilanishning xususiyatini aniqroq tushunishga yordam beradi. Masalan, nikoh marosimida elektron taklifnomadan foydalanish tashkiliy shaklning yangilanishi hisoblanadi. Agar marosimning asosiy maqsadi, oila va yaqinlar o'rtasidagi hurmat munosabatlari saqlansa, texnologik yangilanishni madaniy merosning uzilishi deb baholash uchun asos yetarli bo'lmaydi. Aksincha, tashqi dabdaba ma'naviy mazmundan ustun kelib, oilalarga ortiqcha iqtisodiy yuk yuklasa, marosimning ijtimoiy vazifalarini qayta ko'rib chiqish zarurati paydo bo'ladi.

Shu asosda maqolaning ilmiy yangiligi sifatida milliy marosimlar transformatsiyasini **qadriyatlar, ijtimoiy munosabatlar va tashkiliy-texnologik shakllarning o'zaro ta'siri** orqali izohlovchi tahliliy model taklif etiladi. Ushbu model empirik jihatdan sinovdan o'tkazilgan natija emas, balki keyingi sotsiologik va etnografik tadqiqotlarda qo'llash mumkin bo'lgan mualliflik konseptual yondashuvidir.

Taklif etilayotgan model marosimlarni baholashda ikki muhim mezonni ajratish imkonini beradi: birinchisi — milliy-ma'naviy mazmunning davomiyligi, ikkinchisi — marosimning zamonaviy ijtimoiy sharoitlarga moslashuvchanligi. Ushbu mezonlar asosida marosimlardagi o'zgarishlarni saqlash, yangilash yoki muayyan jihatlarini qayta ko'rib chiqish zarurati yuzasidan ilmiy xulosalar ishlab chiqish mumkin.

7. Milliy marosimlarni asrab-avaylash va rivojlantirish istiqbollari

Milliy marosimlarni asrab-avaylash ularning tashqi shakllarini o'zgarimas holatda saqlash bilangina belgilanmaydi. Eng avvalo, marosimlarning tarixiy mazmunini anglash, ijobiy qadriyatlarini yosh avlodga yetkazish va ularning zamonaviy sharoitda davom etishiga imkon yaratish zarur.

Birinchidan, milliy marosimlarning hududiy xususiyatlarini ilmiy asosda o'rganish lozim. Bir xil nom bilan ataladigan marosimlarning turli hududlarda bajarilish tartibi yoki ramziy mazmuni farq qilishi mumkin. Shu bois ularni tavsiflashda mahalliy jamoalarning qarashlari va tajribasini hisobga olish muhim.

Ikkinchidan, marosimlarning tarbiyaviy va ijtimoiy vazifalarini kuchaytirish zarur. Oilada, ta'lim muassasalarida va mahallalarda milliy qadriyatlarning mazmunini tushuntirish marosimlarni shunchaki tashqi tadbir sifatida qabul qilishning oldini olishi mumkin.

Uchinchidan, marosimlarning iqtisodiy jihatdan maqbul shakllarini qo'llab-quvvatlash muhim. Marosimning ijtimoiy qadri sarf-xarajat yoki ishtirokchilar soni bilan emas, balki insonlar o'rtasidagi mehr-oqibat, o'zaro yordam va hurmatni mustahkamlashi bilan belgilanadi. Shu sababli ixtiyoriylik, oilalarning imkoniyatlarini hisobga olish va ortiqcha iqtisodiy bosimni kamaytirish tamoyillari muhim ahamiyatga ega.

To'rtinchidan, raqamli texnologiyalardan madaniy merosni hujjatlashtirish va targ'ib qilishda foydalanish mumkin. Marosimlarga oid videoyozuvlar, og'zaki hikoyalar, hududiy udumlar va folklor namunalarini tegishli izohlar bilan saqlash kelajakdagi ilmiy tadqiqotlar

uchun manba bo'lib xizmat qiladi. Bunda yozib olinayotgan ma'lumotlarning ishonchliligi, shaxsiy hayot daxlsizligi va mahalliy jamoalarning roziligiga e'tibor berish zarur.

Beshinchidan, milliy marosimlarni o'rganishda yoshlar, mahalla vakillari, madaniyat xodimlari va tadqiqotchilar o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish maqsadga muvofiq. Bunday hamkorlik an'analarni faqat saqlash emas, balki ularning mazmunini zamonaviy avlod uchun tushunarli shaklda yetkazishga ham yordam beradi.

Xulosa

Milliy marosimlar xalqning tarixiy xotirasi, ma'naviy qadriyatlari va ijtimoiy munosabatlarini mujassam etuvchi murakkab ijtimoiy-madaniy hodisadir. Ular milliy o'zlikni anglash, madaniy merosning avlodlar o'rtasida uzatilishi, shaxsning ijtimoiylashuvi va jamiyatdagi hamjihatlik munosabatlarini mustahkamlashda muhim vazifalarni bajaradi.

Tadqiqot natijasida milliy marosimlarning g'oyaviy mazmuni, ishtirokchilari, marosimiy amallari, ramzlari, folklor namunalari hamda vaqt va makonga mos vositalari o'zaro bog'langan tizimni tashkil etishi asoslandi. Ushbu elementlarning uyg'unligi marosimning ijtimoiy va ma'naviy ahamiyatini belgilaydi.

Milliy marosimlarning barqaror va o'zgaruvchan jihatlari o'rtasidagi munosabat ularning tarixiy davomiyligini tushunishda muhim ahamiyatga ega. Barqaror qadriyatlar milliy o'zlik va madaniy xotiraning saqlanishiga xizmat qilsa, tashkiliy hamda texnologik yangilanishlar marosimlarning zamonaviy ijtimoiy sharoitlarga moslashishiga imkon yaratadi.

Globallashuv, urbanizatsiya, iqtisodiy munosabatlar va raqamli texnologiyalar milliy marosimlarning shakli va tashkil etilishiga ta'sir ko'rsatmoqda. Biroq ushbu o'zgarishlarni faqat an'analarning zaiflashuvi yoki rivojlanishi sifatida beryoqlama baholash mumkin emas. Ularning natijasi marosimning ma'naviy mazmuni, ijtimoiy funksiyalari va jamoa hayotidagi o'rnini bilan bog'liq holda aniqlanishi lozim.

Maqolada taklif etilgan uch darajali tahliliy model — qadriyatlar va ma'nolar, ijtimoiy munosabatlar hamda tashkiliy-texnologik shakllar — milliy marosimlar transformatsiyasini tizimli o'rganish uchun nazariy asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Umuman olganda, milliy marosimlarni asrab-avaylashning asosiy sharti ularning tarixiy-ma'naviy negizlarini saqlash, ijtimoiy foydasini mustahkamlash va zamonaviy yangilanishlarni oqilona uyg'unlashtirishdan iborat. Bunday yondashuv milliy

marosimlarning tirik madaniy meros sifatida davom etishiga, yosh avlodning milliy qadriyatlarga munosabati shakllanishiga va jamiyatda ijtimoiy hamjihatlikning mustahkamlanishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. van Gennep, A. *The Rites of Passage*. Translated by Monika B. Vizedom and Gabrielle L. Caffee. Chicago: University of Chicago Press, 1960. Asarning bibliografik ma'lumotlari University of Chicago Press manbasida tekshirilishi mumkin: <https://press.uchicago.edu/ucp/books/book/chicago/R/bo38180827>
2. Turner, V. W. *The Ritual Process: Structure and Anti-Structure*. Chicago: Aldine Publishing Company, 1969. Bibliografik ma'lumot: https://books.google.com/books/about/The_ritual_process.html?id=G36bAAAAMA_AJ
3. Bell, C. *Ritual: Perspectives and Dimensions*. New York: Oxford University Press, 1997. Nashriyot sahifasi: <https://academic.oup.com/book/49683>
4. UNESCO. *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*. Paris, 2003. Konvensiya va unga oid rasmiy materiallar: <https://ich.unesco.org/en/basic-texts-00503>
5. UNESCO. *Uzbekistan — Intangible Cultural Heritage*. O'zbekistonning nomoddiy madaniy merosi bo'yicha rasmiy sahifasi: <https://ich.unesco.org/en/state/uzbekistan-UZ>